

**AZ 1945–1948 KÖZÖTTI IDŐSZAK NÉHÁNY KÉRDÉSE
A FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT BÉKÉS VÁRMEGYEI SAJTÓJÁBAN**

– Kocsor János –

A Független Kisgazdapárt Békés vármegyei szervezetének egybefüggő történetét 1944-től az 1947-es választásokig még nem írták meg.¹ Az elkészült tanulmányok egy-egy kisebb időszakot ölelnek át, a pártra vonatkozó adatok nagyobb része a rendszerváltás előtt megjelent településtörténeti monográfiákban található. Bár legtöbbjük lelkiismeretes, tényszerű munka, az általuk föltárt források átnézése és újraértékelése aligha tűnik megkerülhetőnek. Az alábbi ismertető alapját a vármegyei kisgazdapárti sajtó 1944 októberétől az 1948-ig terjedő része, azon belül is leginkább a békéscsabai Alföldi Népújság adja. Az újság először 1944. október 11-én jelent meg Gyöngyösi János szerkesztésében, s mindössze egyoldalas volt. Gyöngyösi írását közölte *Nyílt levél Malinovszky tábornagy Úrhoz!* címmel, amelyben magyar, francia és szlovák nyelven megértő elbánást kért a lakosság részére. A lap további kiadásához a 2. Ukrán Front parancsnoksága azonban akkor még nem járult hozzá, így a második szám csak 1945. március 24-én jelenhetett meg.² Fejléce szerint ekkor a Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok szolgálatában állt, s csak 1946. május 1-jétől lett a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt lapja. Ennek ellenére már 1946 májusa előtt is bizonyos fokig kisgazda irányultságúnak tarthatjuk, melyet a felelős kiadó, Gálik János nyomdatulajdonos, kisgazdapárti képviselő személye is biztosított. Hasábjain részletes tudósítás jelent meg a Kisgazdapárt 1945 húsvét hétfőjén Békésen tartott nagygyűléséről, az 1945-ös választások előtt pedig teret biztosított a párt propagandájának. 1946 májusa előtt azonban jellemezte egyfajta „koalíciós békére törekvés” is, ezért a túl „kényes” témákban, mint például az 1946. tavaszi „népítéletek”, nem igazán használható. A következő két kisgazdapárti lap, melyekből merítettem, a Gyulai Kis Újság és az Orosháza és Vidéke. Az előbbi 1946. június 9-én, az utóbbi 1946. augusztus 1-jén jelent meg először. Sajnos ez utóbbinak a számai hiányosan lelhetők fel. A vármegyében kiadott kisgazdapárti újságok közül legutoljára a Körösmenti Parasztélet látott napvilágot Gyomán. Az anyagi gondokkal, papírhiánnyal küszködő hetilap elő-

¹ A Békés megye 1944–1945-ben című monográfiában jelent meg eddig a legátfogóbb tanulmány G. Vass István tollából. (G. VASS 1975.) Részadatokat rejtenek a különböző települési monográfiák, valamint Ignác Károly 2004-ben napvilágot látott dolgozata az 1947. évi békéscsabai és gyulai országgyűlési választásokról. (IGNÁCZ 2004.)

² A tanulmányban szereplő újságok adataira vonatkozóan: BMK 1974. 15, 54, 142, 164, 200, 206, 277; G. VASS 1975. 243; CSOBAI 1998. 635.

szőr 1947. március 15-én hagyta el a nyomdát, s alig több mint fél év múlva, szeptember 20-án meg is szűnt.

A Körösmenti Parasztelet kivételével a kisgazdapárti lapoknak megvolt a maguk településén belül a Baloldali Blokkos, de inkább kommunista befolyás alatt álló ellenpárjuk, melyekkel heves politikai és konkurencia-harcban álltak: Békéscsabán a Viharsarok, Gyulán az Alföld, Orosházán az Orosházi Hírek. Ezek egyes cikkeit is felhasználtam.

Dolgozatomban nem kronologikus eseménytörténetre törekedtem, hanem azt néztem meg, hogy az egyes témák miként tükröződnek az újságokban. A helyi kisgazdapárti sajtó vezércikkei hűen tükrözik a párt országosan is kialakított politikáját, amit a központból vidékre küldött újságírók egységes eligazítása is biztosított.³ Ugyanakkor a nagygyűlések tudósításaiban ránk maradt beszédekből, a képviselők által írott cikkekből mégiscsak kirajzolható egyfajta gondolkodásmód, ami a vármegyei kisgazdapárti politikusokat jellemezte.

Eseménytörténeti vázlat

A szovjet csapatok 1944. október 6-a és 8-a között elfoglalták megyénket. Ezzel megnyílt a lehetőség a német megszállás után feloszlott pártok – köztük a Független Kisgazdapárt – számára is vidékünkön a szervezkedésre. Sztálin terveiben ekkor még csak távoli célként szerepelt az ország szovjetizálása,⁴ de a szovjet katonai parancsnokságnak egyébként is – a hátország és a Vörös Hadsereg ellátásának biztosítására – érdekében állt a közigazgatás, a gazdasági élet minél gyorsabb újraindítása a megszállt területen. Ehhez viszont szükség volt a Horthy-korszak demokratikus ellenzékének a lakosságra befolyással bíró erőire is. Először Békésen, majd Gyulán és Tótkomlóson alakult meg a párt helyi szervezete november első felében. A pártépítést elősegítendő, B. Szabó István, a párt megyei vezetője 1944. november 18-án kelt körlevelében felhívta a helyi pártvezetők figyelmét arra, hogy az „... orosz katonai hatóságok engedélyezték minden demokratikus párt munkáját”.⁵ A kezdeti bénultság legyőzésében a Kisgazdapárt számíthatott a megyei közigazgatási főnököknek, Csige-Varga Antalnak és az alája rendelt közigazgatásnak az újabb megszállók tudtával nyújtott segítségére, sőt az október 6-a után hamar aktivizálódó kommunisták – nyilván a szovjet elképzeléseknek megfelelő – támogatására. „A polgári osztály még mindig megmerevedve fekszik a földön, és igen kis részét tudjuk bekapcsolni a közéleti tevékenységbe. Egyes helyeken már szervezkedik ugyan a független kisgazda párt (sic!), de az is csak azért van, mert mi vagyunk

³ Dr. Szabó Ferenc nyugalmazott megyei múzeumigazgató közlése.

⁴ ROMSICS 1999. 274–275.

⁵ A körlevél fontosabb részleteit közli: G. VASS 1975. 244–245. A levél központi gondolata a magántulajdon védelme. Aki a magántulajdon elvén áll, mindenkit igyekszik bevonni a szervezetbe. „Értjük meg világosan, hogy a jövő legnagyobb problémája éppen a magántulajdon körül fog kibontakozni” – írja.

kénytelenek tanáccsal, bátorítással ellátni őket” – olvashatjuk a Magyar Kommunista Párt megyei titkárának november havi jelentésében.⁶ A szervezőmunkának köszönhetően 1944 decembere és 1945 februárja között Bucsa és Gyulavári kivételével a történelmi Békés vármegye területén mindenütt hivatalosan is újjáalakult a Független Kisgazdapárt.⁷ A párt tagjai sok helyen már a hivatalos újjáalakulás előtt bekapcsolódtak az újjászerveződő közigazgatásba, majd a december és január folyamán, de legkésőbb márciusig felállított nemzeti bizottságok munkájába. A nemzeti bizottságok vidékünkön leginkább kommunista vezetéssel jöttek létre, Mezőberényben azonban Szabó Árpád, a párt alapító tagja lett az elnöke.

A debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlésben megyénkből a Kisgazdapárt 10, míg a Magyar Kommunista Párt 19, a Szociáldemokrata Párt 7, a Nemzeti Parasztpárt 4 fővel képviseltette magát.⁸ Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban a helyi kisgazdavezetők közül Gyöngyösi János külügyminiszter, B. Szabó István honvédelmi államtitkár lett. A mandátumok országos viszonylatban is aránytalan elosztása lett az első igazi konfliktus forrása a Kisgazdapárt és a Nemzeti Függetlenségi Front baloldala, vagy igazából inkább a Kisgazdapárt és a Kommunista Párt között. A Kisgazdapárt a rá nézve igazságtalan erőviszonyok megváltoztatását a nemzetgyűlési választások kiírásától remélte. Az 1945 húsvét hétfőjén Békésen tartott nagygyűlésnek is ez lett az egyik fő témája, kiegészülve a választások minél korábbi kiírásának követelésével. A választásokat megelőző hónapokban természetesen az ország újjáépítése volt a legsürgősebb feladat, mely megkívánta az erők összefogását. Az újjáépítés sürgetése, a rend megteremtése mellett az összefogás szükségességével foglalkozott Gálik János nemzetgyűlési képviselő is a békéscsabai választási nagygyűlésen tartott beszédében: „Tudjuk és valljuk, hogy csakis az összes demokratikus erők szorosabb összefogása útján lehetünk úrrá a mai nehézségeken” – olvashatjuk a gyűlésről készített tudósításban. De az ellentétek is hangot kaptak anynyiban, amennyiben kifogásolta az elért eredmények, így a földosztás körüli érdekek kisajátítását, s azt a vádat, hogy a pártban húzódik meg a reakció.⁹ Az 1945. évi választásokon megyénkben is a legtöbb szavazatot a Kisgazdapárt kapta, 39,9%-ot, országos viszonylatban azonban ezzel a legrosszabb eredményt érte el.¹⁰ A választások után a szeghalmi lelkész, Tildy Zoltán előbb miniszterelnök, majd köztársasági elnök lett.

A Kisgazdapártot választási győzelme arra sarkallta, hogy javítson a rendvédelmi szerveknél, az állami és közigazgatási hivatalokban elfoglalt pozícióin, s a választási eredményeknek megfelelően elérje azok pártok közötti *arányosítását*. Anélkül, hogy az országos központtól erre utasítást kaptak volna, megszerezte tá-

⁶ BML BF MKP BMB Általános irányú jelentés a november havi részletes jelentéshez. 1944. december 4.

⁷ G. VASS 1975. 149.

⁸ HUBAI 2001. 2. köt. 140.

⁹ Alföldi Népszó, 1945. november 3. A Független Kisgazdapárt vasárnapi választói nagygyűlése.

¹⁰ HUBAI 2001. 2. köt. 168.

madásba lendültek a kisgazdapárti szervezetek, hogy a párt követeléseit helyi vonatkozásban is érvényesítsék.¹¹ Megyénkből B. Szabó István volt az arányosítási törekvés egyik legkövetkezetesebb szószólója, országos tisztségei azonban akadályozták abban, hogy helyileg is hatékonyan fel tudjon lépni. Beszédei, nyilatkozatai ez ügyben azonban az 1946 márciusában megalakult Baloldali Blokk pártjai, különösen a Kommunista Párt szemében „a pártok közötti béke” legfőbb megbontójává tette.¹² A Kisgazdapártot megillető pozíciók elfoglalására intézett támadást hamarosan fékezték, majd megállították a „reakciós” tisztviselők eltávolítását szolgáló népitételek, és a „reakció” vagy a feketézés elleni harc, esetleg más ürüggyel szervezett tüntetések, népitételek, valamint a nagyrészt szintén a kommunisták ellenfeleinek ellehetetlenítésének eszközéül használt *B-listázások*. Az 1946 júliusában Békéscsabán tartott színpompás aratási ünnepség még egy magabiztos, erős társadalmi háttérrel rendelkező párt képét mutatta.¹³ A következő évben azonban az úgynevezett köztársaság-ellenes összeesküvés ügy és a párt helyi vezetői ellen intézett támadások szétzilálták a pártot. Az 1947 tavaszán tartott gyűléssorozaton – 1947. április 27–28-án Szarvason és tanyavilágában, valamint Kondoroson és Békéscsabán, május 16-án az orosházi zászlóavatáson, május 18-án egy napon Mezőberényben, Köröstarcsán, Sarkadon, Zsadányban, Kondoroson, Újkígyóson és Kétegyházaán – a szónokok az országos politikai helyzet ismertetése mellett a gazdák mindennapi gondjairól is beszéltek: a beszolgáltatás körüli visszásságokról, a paraszti gazdaság felszerelésének hiányosságairól, a megfelelő mezőgazdasági hitel szükségességéről. De szóltak a bevezetni szándékozott hároméves tervről is, melynek szerintük a mezőgazdaság felemeléséről kell szólnia és a Magyar Nemzeti Bank Kommunista Párt által felvetett államosításáról, melyet a magántulajdon alapján állva nem támogattak, de állami ellenőrzés alá vonását igen. 1947 tavaszán, párhuzamosan a Magyar Község koncepciózus összeesküvés ügyével, a Kommunista Párt támadást indított a párt megyei vezetője, B. Szabó István ellen is. Az országosan és helyben indított rágalomhadjárat során és a Kisgazdapárt balszárnyának támadásai hatására 1947. augusztus 12-én B. Szabó István kilépett a pártból. A megyei kisgazdapárti szervezet az 1947. évi hírhedt „kékcédulás” választásokon jelentősen meggyengült,

¹¹ VIDA 1976. 134–135.

¹² Vida István megyénket, ellentétben Hajdú-Biharral és Szabolcs-Szatmárral, nem említi a helyi arányosítási törekvések jelentős képviselői között. VIDA 1976. 134–135.

¹³ Alföldi Népújság, 1946. július 3. A békéscsabai Kisgazda Székház előtt tartott ünnepséget színpompás felvonulás után Gálík János képviselő nyitotta meg, majd Gyöngyösi János szólt a közönséghez a kormány képviselőinek amerikai útjáról és a csehszlovák lakosságcsere kérdéséről, melyet sem nem humánusnak, sem nem demokratikusnak nevezett. A gyűlés Maczák Mihály, a helyi szervezet elnökének szavaival zárult.

21,29%-ot ért el, szemben a Magyar Kommunista Párt 28,51%-ával.¹⁴ A párt szervezetei a választás után bomlásnak indultak, s bár még egyes szervezetek formailag egészen 1950-ig léteztek, a Magyar Kommunista Párt számára Békés megyében a Független Kisgazdapárt 1947. augusztus 31-étől már nem jelentett igazi ellenfelet.

Témák a kisgazdapárti újságokból

A magántulajdon

B. Szabó István már idézett, 1944. november 18-i körlevelében írta a jövőre nézve: „... a magántulajdon elve kemény harcot fog folytatni a magántulajdon elenségeivel szemben”. A Magyar Kommunista Párt eleinte igyekezett elkerülni még a látszatát is annak, hogy a magántulajdon sérelmére bármiféle terve volna – legalábbis rövid távon. Minden ilyen híresztelést a Kisgazdapártba befurakodott „reakciónak” vagy – 1947 januárja után – az „összeesküvőknek” tulajdonított. Arra, hogy a Kisgazdapárt birtokos paraszti tömegeiben mindig is élt a gyanú, hogy az MKP végső célja a magántulajdon felszámolása, s ezzel együtt a kolhozosítás, magukban a kommunista befolyás alatt álló lapokban találjuk a legjobb bizonyítékot. 1946-ban az MKP Gyulán szervezett úgynevezett Politikai Akadémiáján Marik Dénes a szövetkezetekről beszélt. Előadását, nyilván a parasztság megnyugtatója céljából, így fejezte be az Alföld tudósítása szerint: „...világosan hangsúlyozta az előadó, hogy a Magyar Kommunista Párt nem kíván orosz mintájú kolhozokat létesíteni. A párt hivatalos irányvonala elítéli azt a baloldali elhajlást, amely egyes vidékeken kolhoz rendszerű termelőszövetkezeteket alkotott, és ezzel tápot adott a reakciós agitációnak, amely azzal rémítette a parasztságot, hogy a Kommunista Párt el akarja törölni a föld magántulajdonát, és közös gazdasági rendszert kíván létrehozni”.¹⁵ Az Orosházi Hírek újságírója 1947 márciusában a vonaton állítólag kifülfelte három kisgazdapárti parasztember beszélgetését. A hozzájuk írt nyílt levelében olvashatjuk: „...az összeesküvés szellemétől félrevezetett magyar parasztság elé a kollektívizmus rémét vetítették. Mondjuk ki nyíltan, a kolhossal rémítgetik magukat. A reakció jól tudja, hogy kolhozok nem szerepelnek a Magyar Kommunista Párt programjában. Akik figyelik a kommunisták megnyilatkozásait, azok láthatják,

¹⁴ HUBAI 2001. 2. köt. 185. A kisgazdapárti sajtó Békés vármegyében is beszámol botrányos esetekről a kékcédulás választásokkal kapcsolatban: „Feltűnően sok volt azoknak a száma, akik névjegyzék-kivonattal szavaztak. Dobozról például külön teherautóval szállították azokat, akiknek Békéscsabán valamelyik választókörzetben szavazás időtartama alatt »dolga volt«. Az egyik környező községből egy vonatszerelvény »zugszavazót« hoztak Békéscsabára. Hétfőn éjszakai telefonjelentések szerint a névjegyzék-kivonattal szavazók száma Orosházán 800, Tótkomlóson 1000 volt. Békéscsabán elfogtak olyan egyént, akinek több mint 20 névjegyzék-kivonata volt.” Alföldi Népújság, 1947. szeptember 3. „Ilyesmi is történt Békéscsabán. Néhány szó az »analfabétákról« és a névjegyzék-kivonattal szavazókról. Amin méltán botránkozik meg a közvélemény.” Orosháza és Vidéke, 1947. szeptember 2.

¹⁵ Alföld, 1946. április 21. Szövetkezet és kolhoz.

hogy egyelőre még a kommunizmusról sincsen szó, hanem népi demokráciáról”.¹⁶ Persze, ha burkolt formában is, a Kommunista Pártot meg nem nevezve, az 1945-ös választások előtt mégis hangot kapott a magántulajdon féltése, a Kommunista Párt iránti bizalmatlanság. A választás tétjéről szólva, többek között ezt így határozza meg az Alföldi Népiújság név nélküli újságírója: „Arról van szó: tied maradjon e, amiért megdolgoztál, s amit nem másoktól csórtál el s a jövőben sem akarsz mások ellen felhasználni? Arról, hogy munkával eleget szerezhess Te és minden ember ahhoz, hogy életét békében biztosíthassa, s egyenlően legyen biztosítva a dolgozók élete a többi dolgozóéval.”¹⁷

Földosztás

Ha földről és szövetkezetről esett szó, először nézzük, miként tükröződik a földosztás a kisgazdapárti lapokban! A földosztás igazságosságát és szükségességét mindenképpen elismerték, sőt, mint a régi rendszer szétzúzásának egyik eszközét is becsülték: „... nemcsak a szociális helyzet, hanem a népi hatalom megszilárdítása is elengedhetetlenné teszi, hogy a földesúri rendszer minél gyorsabban szétzússék ...a föld elvételével kell lehetetlenné tenni, hogy valaha is bármiféle erő megegyezően visszahelyezze a reakciós erőket” – mondotta 1945 húsvét hétfőjén, a békési nagygyűlésen Gyöngyösi János. A gyűlések szónokai szívesen említik a földosztást mint eredményt, sőt kifogásolják, hogy a kommunista párt kisajátítja azt a saját érdeméért: „...a földet pedig szintén nem valamelyik politikai párt, hanem maga a nemzet adta az új földtulajdonosoknak” – állította Gálik János nemzetgyűlési képviselő az 1945. évi választási beszédében.¹⁸ Támogatják az új gazdák felszereléssel való ellátását. Mivel azonban már elég korán győzött az NPP-MKP elképzelés a földosztás mikéntjéről és mértékéről, a kisgazda újságoknak a földosztás nem vált fő témájává.

Szövetkezetek

A Kisgazdapárt nem volt ellene a szövetkezeteknek, hiszen azok Nagy Ferenc 1945-ös „Mit kell tudni a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt-ról” című programtervezetében is szerepelnek.¹⁹ A kisgazda gondolkodás a szövetkezésben, így a mezőgazdasági irányultságában is, a „kiszegzisztenciák” védelmét látta a nagytőkével szemben. „A különböző érdekkörökbe tartozó egyedeket szövetkezetekbe kell tömöríteni – olvashatjuk az Alföldi Népiújságban –, hogy ezzel kezdetét vehesse a nagykapitalizmus kapzsiságának csökkentése. ... A kisgazda,

¹⁶ Orosházi Hírek, 1947. március 9. Tóth Kornél: Nyílt levél három vásárhelyi kisgazdához.

¹⁷ Alföldi Népiújság, 1945. november 3.

¹⁸ Alföldi Népiújság, 1945. november 3. A Független Kisgazdapárt vasárnapi választói nagygyűlése.

¹⁹ IZSÁK 1994. 18, 210.

földmunkás és a polgári értelemben polgárnak nevezett lakosság örömmel látja a szövetkezeteket, mert azt reméli, hogy a túlhajtott haszonkulccsal dolgozó kapzsi tőkésék kénytelenek lesznek a szövetkezeti haszonkulcshoz igazodni.”²⁰ Ugyanakkor a szövetkezetek nem kaptak hangsúlyos szerepet a célkitűzések között, így a helyi sajtó sem foglalkozott túl sokat a témával.

Államosítás

A magántulajdon körüli kérdések közül a Kisgazdapárt helyi sajtója legelősebben a nagymalmok és a nagybankok államosítása ügyében szólalt fel 1946 őszén, 1947 első felében. A Kommunista Párt 1946. évi szeptemberi III. kongresszusa után az MKP egyeztetett az SZDP-vel és az NPP-vel, majd október 18-án a három párt átadott egy, a Baloldali Blokk követeléseit tartalmazó levelet, mely többek között tartalmazta a nagymalmok államosítását és a kismalmok állami ellenőrzését a malomzúsora letörése érdekében.²¹ A levelet azonban már jóval megelőzte a kommunista párt újságjainak hasábjain, így a helyiekben is, a malmok körüli visszaéléseket és bűncselekményeket feltáró cikkek, lélektanilag előkészítendő a helyi lakosság körében a tervezett lépéseket. „Számítanunk kell rá, hogy a kommunista párt agitációja következtében a malmok körül még jobban kiélesedik a helyzet. A kommunista párt egyes propagandával kihasználja a malmosok visszaéléseit és a velük szemben mutatkozó s legtöbbször jogos elkeseredést, saját messzemenő politikai tervei szolgálatára. Tetszetős magyarázatok kíséretében az élet újabb területein szeretné érvényesíteni a maga államosító, kisajátító, marxista terveit. Nekünk ezeket a jelszavakat, érdemük szerint, a magunk józanságával kell elbírálni.” – olvashatjuk a Gyulai Kis Újságban. A Kisgazdapárt semmiképpen nem akart beleegyezni az államosításba, félve, hogy az államosítandók köre ezután csak tovább bővül. „Azokkal az érvekkel, amelyeket a kommunista párt most a malmokkal szemben hangoztat, legközelebb a gazdasági élet bármely területét célba lehet venni az államosításra. Ha a bűnös molnárok miatt megszüntetnék a malmok vonalán a magántulajdont, legközelebb már a vétkes kereskedők, vagy iparosok miatt a kereskedelem, vagy a kisipar különböző ágainak államosításáról kellene – hasonlóan jól szervezett propaganda hadjáratok kíséretében – tárgyalnunk. Pártunk hajlandó hozzájárulni a magántulajdon korlátozásához a közérdek javára, támogat minden önkéntes társuláson alapuló, a nép vezetése alatt álló, az államhatalomtól független szövetkezetet, de nem hajlandó hozzájárulni az államosítási tervek olyan kiterjesztéséhez, ami teljes bizonytalanságot teremtene a paraszt, a falu és a város dolgozó kisemberei tulajdonában” – olvasható a Gyulai Kis Újságban.²² Álláspontjuk szerint magántulajdon alapján álló párt nem egyezhet bele a tervezett államosításba: „Az államo-

²⁰ Alföldi Népiújság, 1946. május 1. Szövetkezeteket a parasztságnak is!

²¹ VIDA 1976. 230–234.

²² Gyulai Kis Újság, 1946. szeptember 29. Magántulajdon és a malmok. Aláírás: (B. J.)

sítás tervezetébe nem egyezünk bele, de nem azért, mert a nagytőkét akarjuk védeni, hanem azért mert ebben a magántulajdon megsértését látjuk. Pártunk nem engedheti, hogy a magántulajdon jogának biztonsága megszűnjék vagy esetleg a magántulajdon is megszűnjön” – nyilatkozta az Alföldi Népújságnak B. Szabó István.²³ A nagymalmok államosítását 1946-ban, mivel a felek a pártközi tárgyalásokon nem jutottak megegyezésre, egyelőre elnapolták.

A nagybankok államosításának ügye 1947 tavaszán került napirendre. Ezt is kísérte a kommunista befolyású sajtó hangulatkeltő cikksorozata. Csak néhány cím a Viharsarokból: „A kisember és a bankok”, „A vármegyei közigazgatási bizottság állástfoglalt a nagybankok államosítása és a nagyvagyonok dézsmája mellett”, „A Kisgazdapárt a paraszttal és a kisiparosokkal szemben a bankok magántulajdonát védi”, „A „magántulajdon elve alapján a nagytőkéket védelmezi a Kisgazdapárt. Adatok az államosítandó nagybankokról”. A Kisgazdapárt részéről felmerült ellenérvek lényegében ugyanazok, mint a malmok esetében: „A Baloldali Blokk államosítani akarja a Nemzeti Bankot. Számtalanszor kifejtettük, hogy a magántulajdon elvén állunk és az államosításban csak egy bizonyos határig megyünk el. Vegyék állami ellenőrzés alá a Nemzeti Bankot, de addig nem államosíthatunk tovább, míg az eddig államosított üzemek deficittel dolgoznak. Nem akarjuk a nagytőkét védeni, de ebben az országban szükség van magántőkére és egyéni kezdeményezésre” – olvashatjuk Gálík János 1947. május 18-án, a mezőberényi nagygyűlésen mondott szavait az Alföldi Népújság tolmácsolásában.²⁴

Ki a demokrata és ki a reakciós?

„A Kisgazdapártban tömörült magyar parasztság sokszor úgy ítéli meg a helyzetet, hogy nem az az igazi demokrácia, amit a munkáspártok folytatnak, mert ezek erejüket meghaladó módon akarnak részt venni a hatalomban, és ezt éreztetik a szélesebb rétegekkel is. A munkáspártok szerint viszont nem demokrácia az, amely nem igazodik teljes mértékben a munkáspártok demokratikus irányelveihez” – idézi az Alföldi Népújság Nagy Ferenc Székesfehérváron 1946 májusában elhangzott mondatait. Majd az újságíró így ismerteti a kormányfő szavait: „Nagy Ferenc miniszterelnök az egész kisgazdapárt álláspontját fejezte ki, amikor a koalíció belső súrlódásainak okaira rámutatott. A demokrácia különböző értelmezése van a háttérben annak, hogy egyesek túlzott követeléssel lépnek fel a Kisgazdapárttal szemben.”²⁵

²³ Alföldi Népújság, 1946. október 19. B. Szabó István államminiszter: A Kisgazdapárt el van szánva arra, hogy semmiféle erőszakos követelésnek nem enged!

²⁴ Alföldi Népújság, 1947. május 20. „Bort, búzát, békességet”.

²⁵ Alföldi Népújság, 1946. május 15. A Kisgazdapárt engedékenységének határát a politikai becsület szabja meg. Nagy Ferenc székesfehérvári beszéde.

„A Kisgazdapárt szépen hangzó szavakkal szokta meghatározni felfogását a demokráciáról, amikor azt mondja: tiszta és tökéletes demokráciát akarunk” – írta gúnyosan az Orosházi Hírek, utalva a párt demokrácia-felfogásának tisztázatlanságára. Korábban azonban ennél is keményebben fogalmaztak az újság hasábjain: „...a Kisgazdapárt demokráciája a nagytőkések demokráciája, amely Révai József szavaival: »a nagytőkést védi ... a munkás érdekeivel szemben.«”²⁶ Ez utóbbi idézetben természetesen már az a vád is benne rejlik, hogy a „reakció” a Kisgazdapárt soraiban talált menedékre.

A Kisgazdapárt propagandájában valóban szívesen alkalmazta a „tisztá”, „tökéletes”, „igazi” szavakat és azok szinonimáit a demokrácia megjelölésére. A Horthy-korszak nyílt szavazásos, csendőrterror mellett lezajlott választásait átélt paraszti tömegeknek ez azonban többet jelenthetett nagy szavaknál. „Ha 1935-ben a hírhedt erőszakos választásoknál Gömbös nem gáncsolja el a feltörekvő népi erőket, a parasztságot és a munkásságot, akkor bizonyára egész más irányt vesz az ország sorsa” – vélte Gyöngyösi János 1945 húsvét hétfőjén, a békési nagygyűlésen.²⁷ Gálik János, a Kisgazdapárt nemzetgyűlési képviselője az 1945. évi választások előtt egy nappal így állította szembe a múlt szavazásait az elkövetkezővel: „Nem kell körülnézni, nem hallja-e valaki milyen véleményt nyilvánítok, nem kell remegve arra gondolni: elvesztem kenyereimet, ha véleményem nyilvánítása valakinek talán nem tetszik.”²⁸ Tiszta demokrácia, tehát megfélemlítéstől, csalástól mentes választásokon alapuló, tökéletes, vagyis mindenkire egyformán kiterjedő.

Érdemes Gálik vezércikkéből még további gondolatokat idézni. A pártról szólva ezt írja: „Nem nyugati, nem keleti, nem maradi, nem haladó és nem is tudom milyen demokrata, hanem ízig-vérig demokrata párt, amely a tiszta demokratizmust: az emberi szabadság, az emberi jog, az egyenlőség és ezeken keresztül minden becsületesen dolgozó munkás jobb élete kivívását és biztosítását tűzte ki feladatául.” Kijelentette: „...az új társadalmat többé nem osztályokra tagolva akarjuk látni, hanem a dolgozók nagy és boldog egységében! ... Osztályuralmat nem fogadunk el sem felülről, sem alulról, mert bármely osztály uralma a demokrácia megszűnését jelentené”. Világos szembehelyezkedés ez a marxista pártokkal, azok osztályharcos szemléletével, egyben a proletárdiktatúra – és másmilyen diktatúra – tagadása mellett, az a gyanú is benne rejlik, hogy a kommunisták mégiscsak annak bevezetésére készülnek.²⁹ A kisgazdapártiak demokrácia-felfogását egyfajta osztályok felettség jellemezte, ami abból adódik, hogy felfogásuk szerint a társadalom minden osztálya a másikra utalt. A régi uralkodó osztályok kiiktatása után – mely csak a föld, a gyár hasznát élvezte, vagy éppen „spekulációval” foglalkozott –

²⁶ Orosházi Hírek, 1946. október 3. A Kisgazdapárt és a szakszervezet; Orosházi Hírek, 1946. november 10. Kónya Lajos: Véleménykülönbség vagy eltérő célok.

²⁷ Alföldi Népiújság, 1945. április 4. A földreform sürgős végrehajtását, a jog, a rend és biztonság fontosságát hangoztatták, a választások kiírását sürgették a Független Kisgazdapárt békési nagygyűlésén.

²⁸ Alföldi Népiújság, 1945. november 3. Gálik János: Választunk!

²⁹ Gyulai Kis Újság, 1946. szeptember 29. Magántulajdon és a malmok. Aláírás: (B. J.)

nincs szükség további lépésekre, hiszen mindenki a maga helyén „dolgozó”, hasznos tagja a társadalomnak.

Másfél év múlva ezt olvashatjuk az Alföldi Népújságban: „Pártunk, mely elnevezésében is magában foglalja a magyar társadalom valamennyi rétegét: a kisgazdákat, a munkásokat és polgárokat, kezdettől fogva ... olyan demokrácia megvalósításáért küzd ma és ezután is, amely minden társadalmi osztálykiváltságra halált, minden munkára védelmet, szabad fejlődést, megélésre érdemes életet jelent s senki számára nem jelenthet igazságtalan elnyomást. A társadalmi egyenlőség elvéből kiindulva, a dolgozók tekintélyét s a dolgozó társadalmak egymáshoz való viszonyát harmonikussá kell tennünk. Egyik réteg a másik nélkül nem boldogulhat, a földművelő és a gyáripari dolgozók tömegei csakis az értelmiséggel, a szellemi élet embeivel karöltve találhatják meg boldogulásukat, a demokráciában.”³⁰

Ebben a világképben nincs lényeges eltérés a munkaadó és munkavállaló között, ha a munkaadó maga vezeti a gazdaságát vagy az üzemét, tehát részt vesz a termelésben. Így a parasztság egyes rétegei sem állhatnak egymással szemben. Polányi Máté földmunkás mondta az 1945. október 29-i békéscsabai nagygyűlésen: „Az elmúlt rendszer éket akart verni a dolgozó parasztság és a földmunkás közé. Pedig a földmunkás nem más, mint dolgozó paraszt. És ha a dolgozó parasztnak van mit ennie, akkor a földmunkásnak is van.”³¹ Végezetül még egy idézet a Gyulai Kis Újságból, mely talán az eddigieknél is jobban tükrözi a Békés megyei kisgazda lapok sugallta képet: a sajátosan magyar, a társadalom egyes rétegei között kiegyensúlyozottságra törekvő, kispolgári-kisbirtokos paraszti-polgári demokráciát – s amely egyben magyarázatát adja antimarxista voltuknak is. „A mi hitünk ugyanis az, hogy nem a magyarságot kell eleve lefektetett dogmarendszerek zsinórmértékéhez hozzámérni, hanem hogy a magyar adottságokból, népünk sajátos lelki alkataból, vágyaiból kiindulva kell megkeresnünk a demokráciának népünk számára leginkább megfelelő formáját. Ez pedig a kisbirtokrendszeren, az önálló, az államtól független vállalkozó szellemű kisexisztenciákon, a szerzett és öröklött, a közösség érdekeit szolgáló magántulajdonhoz való jogon felépülő polgári demokrácia.” – olvashatjuk a Gyulai Kis Újságban.³² A kisgazdáknak minden bizonnyal nem csak frázis volt, amit a gyomai Rácz Lajos írt a Körösmenti Parasztéletben: „polgári vonalon óhajt e maradni továbbra is – a többségénél fogva – vagy pedig átlép a marxista ideológia területére?”³³

A fenti idézetek tükrözik a kisgazdapártiaknak azt az erős meggyőződését, hogy tulajdonképpen ők képviselik – szavaikkal élve – az igazi demokráciát. Érthető hát, hogy értetlenül fogadták, amikor elég hamar, már az 1945-ös választások előtt szembesültek azzal a váddal, hogy soraikban húzódik meg a reakció. Mint lát-

³⁰ Alföldi Népújság, 1947. május 23. Egység a munkában.

³¹ Alföldi Népújság, 1945. november 3. A Független Kisgazdapárt vasárnapi választói nagygyűlése.

³² Gyulai Kis Újság, 1946. szeptember 29. Magántulajdon és a malmok.

³³ Körösmenti Parasztélet, 1947. augusztus 2. Rácz Lajos: Választunk!

tuk, maguk is éltek a „reakciós” kifejezéssel, azonban ezen a Horthy-korszak képviselőit, a fasisztákat, nyilasokat értették – azokat, akikkel szemben 1945 előtt maguk is küzdöttek. „Amikor a párt megalakult, a világon súlyos gazdasági válság viharzott végig, amely a magyar földműves és kisbirtokos rétegeket annál jobban sújtotta, mert a *reakciós* kormányzat a feudális és gyáripari tőkének teljesen kiszolgáltatta a népet” – mondta Gyöngyösi János 1944 húsvétjának hétfőjén Békésen. A reakció vádja ellen a párt múltját szegezték szembe: „Pártunk az igaz demokráciáért küzdött akkor is, amidőn az őt támadó pártok egyike-másika nem is létezett, vagy hangját egyáltalán nem hallatta. Pártunk kiállt a demokrácia és a szabadságjogok védelmében akkor is, amidőn azért börtön, sőt mártírhalál jutott osztályrészül” (utalás Bajcsy-Zsilinszky Endrére – K. J.). „Mi meg tudunk küzdeni a reakció bármely formában jelentkező támadásával, mert ehhez a küzdelemhez már másfél évtized edződése áll mögöttünk” – olvasható Gálik János Választunk című, az 1945-ös választás előtt egy nappal megjelent vezércikkében. „Még néhány szót arról a vádról: *reakció!* Örökösen csak a reakció! ... A reakciós rögtön nem lesz reakciós, ha belép egyik-másik pártba és azon belül nem bántja senki többé!” – fakadt ki B. Szabó István a párt október 29-i békéscsabai nagygyűlésén, és minden bizonynyal burkoltan a Kommunista Pártban menedéket találó kisnyilasokra utalt.³⁴ „Ne akarjon senki reakciót keresni éppen miköztünk – folytatta –, a reakciót keressék a városokban és azokon a helyeken, ahol a munkát szokták kerülni! (Nagy taps) Az a sok tízezer ember, aki nem dolgozik, aki mások keresetéből akar megélni, az a reakciós! Aki ebben az országban egyenletlenséget akar szítani, aki a zavarosban dolog nélkül tud jól élni, aki több jogot akar magának, mint amennyit másoknak ad!”³⁵ 1946 tavaszától kezdve a Kisgazdapártnak azzal kellett lassanként szembe-sülnie, hogy – kihasználva a reakciós fogalmának definiálatlanságát – nemcsak hogy bárkire ráhúzható ez a vád, hanem a parasztság rétegeire is. „Mondják ki végre nyíltan, hogy hány holdtól fölfelé reakciós a paraszt és hány holdtól lefelé nem az!?” – kiáltott fel a vésztoi Kis Gergely az 1946 pünkösdi hétfőjén, Gyulán tartott járási nagygyűlésen.³⁶

Arányosítási törekvések

A Kisgazdapárt – mint jeleztük – már az Ideiglenes Nemzetgyűlésben és az Ideiglenes Kormányban is elégedetlen volt a mandátumok, a pozíciók elosztásával. Ennek adott hangot B. Szabó István 1945 húsvétján, a békési nagygyűlésen, mikor a választások kiírását sürgette: „...a hibákat akkor lehet teljesen kiküszöbölni és or-

³⁴ Alföldi Népújság, 1945. november 3. A Független Kisgazdapárt vasárnapi választói nagygyűlése.

³⁵ Alföldi Népújság, 1945. november 3. A Független Kisgazdapárt vasárnapi választói nagygyűlése.

³⁶ Gyulai Kis Újság, 1946. június 16. „Vegye tudomásul mindenki, hogy a Kisgazdapárt hatalmas tömegei nélkül nem lehet Magyarországon demokráciát csinálni!” – mondta B. Szabó államminiszter pünkösdi beszédében.

vosolni, ha a demokrácia igazi értelmében minden társadalmi réteg minden párt a maga nagyságának megfelelően képviselthez jut minden vezetésben. Amikor a szabadság, egyenlőség, testvériség elvét hangoztatjuk, amikor azt hangoztatjuk, hogy a nép akaratának kell érvényesülni, akkor érvényesüljön is a nép akarata. Érvényesülnie kell, mert ha egy kisebbség akarja megint a nagyobbik részt uralni és befolyásolni, akkor ezekben az időkben nem lesz meg az igazi egyetértés”.³⁷ Az 1945. november 3-i választások után a pártnak szembesülnie kellett azzal, hogy győzelme ellenére sem alakíthat az elképzelése szerinti kormányt, szabadon megválasztva koalíciós partnereit, ha nem akar konfrontálódni a szovjet megszállókkal. Kénytelen volt beleegyezni a kommunistákat is felölelő nagykoalícióba, s tudomásul venni, hogy a belügyi tárca továbbra is az MKP felügyelete alatt marad. Ennek a helyzetnek a megváltoztatására hirdette meg arányosítási programját.

A Kiszgazdapárt választások utáni arányosítási törekvéseinek nyoma 1946 májusától található meg a Békés vármegyei pártsajtóban. Az újságokban, a gyűléseken ismertették a pártnak 1946. május 21-i memorandumát a kérdésben. Az 1946 pünkösdjén a gyulai kastélykertben tartott népgyűlésen B. Szabó István szólt „a Kiszgazdapárti memorandumról, amelyben a párt számarányának megfelelően követelte a maga részére a közhivatalokban és a rendőrségben azokat a kulcspozíciókat, amelyek az ország többségi pártját föltétlenül megilletik”.³⁸ A koalíciós megállapodások ellenére azonban a kérdés megoldása egyre csak halasztódott, majd az MKP 1946. szeptemberi III. kongresszusán Rákosi Mátyás kiadta a jelszót: „Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!” A Kiszgazdapártot 1946-ban azonban még nem sikerült olyan mértékben meggyengíteni, hogy feladta volna arányosítási elképzeléseit. Októberben B. Szabó még többé-kevésbé magabiztosan mondhatta: „Lehetetlen, hogy a fegyveres közületeket egyes pártok kisajátítsák! A rendőrséget és a katonaságot nem 17 százalék, hanem 100 százalék adójából tartják fenn. Éppen ezért nem lehet belőlük politikai gyülekezetet csinálni, hanem teljesen politikamentesen, egyformán kell mindenkinek az érdekét szolgálniuk.”³⁹

A Kiszgazdapárt arányosítási álmait végleg a Magyar Közösség-ügy kirobbanása temette el. B. Szabó 1947 januárjának vége felé a megyei választmányi gyűlésen kénytelen volt megállapítani: „Elvesztettük a rendőrséget, ma már nincs arról szó, hogy kiszgazda rendőrtiszteket vesznek fel a rendőrség kötelékébe, hanem az eddig meglévő kiszgazda rendőröket is B-listázták. Minden fontosabb miniszteri po-

³⁷ Alföldi Népiújság, 1945. április 4. A földreform sürgős végrehajtását, a jog, a rend és biztonság fontosságát hangoztatták, a választások mielőbbi kiírását sürgették a Független Kiszgazdapárt békési nagygyűlésén.

³⁸ Gyulai Kis Újság, 1946. június 16. „Vegye tudomásul mindenki, hogy a Kiszgazdapárt hatalmas tömegei nélkül nem lehet Magyarországon demokráciát csinálni!” – *mondotta B. Szabó államminiszter pünkösd beszédében.*

³⁹ Alföldi Népiújság, 1946. október. 19. B. Szabó István államminiszter: A Kiszgazdapárt el van szánva arra, hogy semmiféle erőszakos követelésnek nem enged!

zícia a Baloldali Blokk kezében van. És ami a legfontosabb, a belügyminiszteri tárcát is ők bírják.”⁴⁰

B-lista

A Kisgazdapártnak a tisztviselői kar leépítését és a „reakciósoktól” való megtisztítását célzó B-listázásokkal szemben alapvetően két kifogása volt. Az egyik, hogy az aktuálpolitika szolgálatába állítható, vagyis, hogy alkalmat ad a Baloldali Blokk pártjainak a politikai ellenfelekkel való leszámolásra: „...a belügyminiszter úr példátlan önkénnyel úgy szervezte meg a B-listázó bizottságokat, hogy azokban két munkáspárti ember, legtöbbször kommunisták, mindig leszavazhatják, és le is szavazzák a miniszterelnök megbízottját, aki egyedül áll a másik kettővel szemben. Tisztelet a nagyon kevés kivételnek, ezek a kommunista, vagy parasztpárti, esetleg szociáldemokrata B-listázók bizony a szélsőséges proletárelveknek megfelelően söprik ki a közigazgatást” – olvashatjuk az Alföldi Népújságban.⁴¹ A másik pedig, hogy kiváló szakembereket lehet ily módon elveszíteni: „A sérelmek komolyak. Nem akarunk elébe vágni a B-lista határozatainak, de felmerültek olyan nagyképzettségű és nélkülözhetetlen tisztviselők nevei is, akiket nem hogy B-listázni kellene, hanem úgy megerősíteni állásukban, hogy a magángazdaság el ne tudja csábítani közhivatali pályájukról.”⁴² A helyükbe kerülő „nép gyermekei” nem tudják ellátni a képzett szakemberek feladatát: „...de hogy is tudnának például számfejtést végezni az egyébként jó iparossegédek, hogy is tudná a közigazgatást vezetni az egyébként talán a kalapácsot jól forgató kőműves – bár az a gyanúnk, hogy aki tanult mesterségét fölcserélte hivatali állással, az aligha volt jó tanult mesterségében is”.⁴³

Népítéletek, tüntetések

Mire az Alföldi Népújság úgy jelent meg mint a Kisgazdapárt újságja, és a párt többi lapja is a standokra került, az 1946. évi tavaszi „népítéletek” már lezajlottak. Ezek során márciusban egy békéscsabai tüntetésen tisztviselőket vertek meg, és állítottak pellengérré.⁴⁴ Ezért kerülhetett Békéscsaba az antiszemita pogromjáról elhíresült Kunmadarassal párhuzamba az Alföldi Népújság hasábjain: „Békécsa-

⁴⁰ Alföldi Népújság, 1947. január 21. B. Szabó István: Az összeesküvésnek kommunista, szociáldemokrata és parasztpárti résztvevői is voltak. A Kisgazdapárt követeli a bűnösök megbüntetését. Megyei Választmányi gyűlés a Kisgazdapártban.

⁴¹ Alföldi Népújság, 1946. augusztus 8. Keresztes Tamás nemzetgyűlési képviselő: „Mondjon le”.

⁴² Alföldi Népújság, 1946. augusztus 6. B-lista. (H. L.) monogrammal.

⁴³ Uo.

⁴⁴ A tavaszi Békés megyei eseményeket Budapesten az MKP 1946. március 12-i frakcióülésén Rákosi Mátyás is az elrettentő példák között sorolta előadói beszédében. Szavaiból kiderül, hogy Békéscsabán, Békésen és Tótkomlóson kicsúszott az ellenőrzés a kommunista párt kezéből, Békéscsabán tisztviselőket vertek véresre, Békésen a cigányok 26 házat kiraboltak, megverték és lefegyverezték a rendőrséget, Tótkomlóson majdnem felakasztottak négy embert. PALASIK 2000. 149–150.

bán, Szentesen, Szegváron, Gyömrőn, Hódmezővásárhelyen keresztény magyarokat, papokat, gazdákat ütöttek le, vagy vertek agyon. Ezeket pont úgy kell kezelni, mint a kunmadarasi pogromot.”⁴⁵ A párhuzamba állításra az is ösztönözhetette a sorok íróját, hogy a tragikus kunmadarasi esemény bekövetkeztéért a pártok egymást okolva igyekeztek kölcsönösen politikai tőkét kovácsolni belőle, ebben az esetben a népítéleteket lehetett egyszerűen pogromnak nyilvánítani. Ugyanakkor az is szembe-tűnő lehetett, hogy a népítéletek esetében a bűnösök felelősségre vonása nem halad a kommunista párt érintettsége miatt: „Senkit sem védhet meg a pártigazolványa, a politikai hovatartozása, az, hogy milyen testületnek a tagja. A gyűlölködés minden esetben gyűlöletet és veszedelmes társadalmi feszültséget okoz. Nem tüneti kezelésre, hanem általános gyógyításra van szükség. A kunmadarasi esetet nem elszigetelten kell tekinteni, hanem nagy társadalmi összefüggésében, a demokrácia erkölcsi elveinek szem előtt tartásával.”⁴⁶

A pártgyűlések szónokai persze foglalkoztak a népítéletekkel, tüntetésekkel, mint tette azt 1946-ban a gyulai pütkösi járási pártgyűlésen B. Szabó István, aki „éles hangon” elítélte azokat.⁴⁷ A kiscgazdapárti lapok, úgy tűnik, óvatosan, távolságtartással is kezelték a demonstrációkat. 1947. január 2-án és 3-án Gyulán helyiek és gyulaváriak tüntettek a gyulai bíró és ügyész ellen, a kisebb árdragítók enyhébb és a nagyobb árdragítók súlyosabb megbüntetéséért, a spekulánsok és feketézők ellen, és követelték a Kiscgazdapárt megtisztítását a reakciótól. A szervezők nem tudták kézben tartani a tömeget, amely egy kisebb árdragításért elítélt asszony szabadon engedését követelve az ügyészség elé vonult. Két és félóra várakozás után behatoltak az épületbe, és húsz rabot kiszabadítottak.⁴⁸ A tüntetések során a Kommunista Párt gyulavári szervezete és a Szakszervezetek Szakmaközi Bizottsága a gyulai törvényszéknek és a Kiscgazdapártnak átnyújtott három memorandumot. A Gyulai Kis Újság azonban nem használta ki az eset nyújtotta propagandisztikus lehetőséget, hanem mindössze kommentár nélkül közölte a memorandumokat.

A Magyar Közösség-összeesküvés

A belügyminiszter hivatalos közleménye 1947. január 5-én a köztársaság ellenes összeesküvés leleplezéséről váratlanul érte a kiscgazdatársadalmat. A kommunista befolyás alatt álló sajtó támadása természetesen azonnal megindult. Az igazi csapást Kovács Béla szovjetek általi letartóztatása jelentette 1947. február 25-én. A vád, miszerint az összeesküvők a Kiscgazdapárt soraiban húzódtak meg, alkalmat adott a Kommunista Pártnak arra, hogy minden akkor elképzelhető módon, gyűlé-

⁴⁵ Alföldi Népiújság, 1946. június 15. Senkit nem védhet meg pártigazolványa – írja Parragi György.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Gyulai Kis Újság, 1946. június 16. „Vegye tudomásul mindenki, hogy a Kiscgazdapárt hatalmas tömegei nélkül nem lehet Magyarországon demokráciát csinálni” – mondotta B. Szabó államminiszter pütkösi beszédében. Pütkösd másodnapján a Kastélykertben tartották a párt gyulai járási nagygyűlését.

⁴⁸ BML Főisp. Ir. 12/1947.

seken, tüntetéseken, a sajtóban stb. követelje a Kisgazdapárt megtisztítását. A Viharsarokban 1947 januárjától 1947 márciusáig alig jelent meg olyan szám, ahol ne foglalkoztak volna az „összeesküvéssel”, teljesen kiaknázva az ügy propaganda-lehetőségeit. A kisgazdapárti sajtó tényszerűen ismertette az eseményeket, de jóval kevesebbet foglalkozott vele. Az újságokat olvasva a kutatónak az a benyomása támad, hogy nem igazán tudták, miképpen jellemző, hogy a párt tagjainak a megvádoltak büntelenségben való hitéről nem is annyira a helyi kisgazdapárti újságokból, hanem a Baloldali Blokk sajtójából értesülhetünk inkább: „Az összeesküvés felfúj valami, az összeesküvők jó magyar emberek” – tolmácsolja egy vonaton utazó három parasztember szavait az Orosházi Hírek újságírója.⁴⁹ A kisgazdapárti képviselők a gyűléseiken és a helyi párt sajtó nem utasította határozottan vissza – az ország szovjet katonai felügyelete alatt nehezen is teheték volna – a vádakat. Kivéve Györgyi Lajos orosházi képviselőt, aki kételyeit fejezte ki a vádakkal kapcsolatban a Földmunkás Szakszervezet meghívására Rákóczi-telepen tartott beszámolójában. „Az összeesküvésről szólva – tolmácsolja szavait az Orosháza és Vidéke – mindaddig, míg a bíróság nem döntött a kérdésben, nehéz tiszta képet alkotni az ügyről. Ha a bíróság megállapítja, hogy valóban akadtak elvetemült emberek, akik összeesküdtek a demokratikus rendszer ellen, büntesse meg őket a legszigorúbban. Nehezen tudja azonban elképzelni, hogy Kovács Béla s a hozzá hasonló gondolkodású és magatartású politikusok összeesküdtek volna a demokratikus államrend ellen.”⁵⁰ Egy idő után a sajtó is és a képviselők is tényként kezelték – legalábbis a nyilvánosság előtt – hogy a párt vezetői között olyanok húzódtak meg, akiknek célja a köztársaság megdöntése, a régi világ visszahozása volt. Ravasz Antal orosházi képviselő 1947. április 26-án Szarvason az „összeesküvők országunkra káros hatásáról” beszélt, rámutatott arra, hogy külföldi viszonylatban milyen sokat ártottak nekünk az összeesküvők. Azonban az összeesküvőkön keresztül nem kell azt a tömeget bántani, amely demokratikus meggyőződéssel áll a párt vezetői mögött”.⁵¹ Általános védekezési taktika volt, mikor a Kisgazdapárt reakciósoktól való megtisztítását követelték újra és újra, egyre szélesítve az eltávolítandók körét, hogy rámutattak arra, a Kisgazdapárt már végrehajtotta azt, viszont követelték a többi pártoktól is ugyanezt: „Nem csak kisgazda résztvevői voltak az összeesküvésnek, hanem kompromittálva van ebben a Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, sőt még a Parasztpárt is. A különbség csupán az, hogy ezekből a pártokból nem képviselők, hanem kisebb tisztségeket viselő egyének vettek részt az összeesküvésben”⁵² – nyilatkozta az Alföldi Népújságnak B. Szabó István.

⁴⁹ Orosházi Hírek, 1947. március 9. Tóth Kornél: Nyílt levél három vásárhelyi kisgazdához.

⁵⁰ Orosháza és Vidéke, 1947. február 11.

⁵¹ Alföldi Népújság, 1947. április 29. A gazdatársadalom seregszemléje Szarvason, a tanyavilágban, Kondoroson, Békéscsabán.

⁵² Alföldi Népújság, 1947. január 21. B. Szabó István: Az összeesküvésnek kommunista, szociáldemokrata és parasztpárti résztvevői is voltak. A Kisgazdapárt követeli a bűnösök megbüntetését. Megyei választmányi gyűlés a Kisgazdapártban.

Támadás két Békés megyei vezető ellen

A „köztársaság-ellenes” ügy kirobbanását nem sokkal követve megyei szinten is tervszerű támadások indultak a helyi kigazda vezetők ellen az MKP részéről. Az MKP Békésmegyei Bizottságának az áprilistól júniusig terjedő időszakra szóló munkatervében szerepel: „Kisgazdapárt gyengítése, balszárny létrehozásával, reakciós jobboldaliak kiszorítása. Irány különösen a szegény parasztság kivonása a Kisgazda Pártból (sic!). Balszárny kiépítése: Békéscsaba, Füzesgyarmat, Endrőd, Körösladány. B. Szabó István, Futó József kizárása, illetve nyilvános szerepléstől való eltiltása. Felelős: főispán, titkár”. A júniustól augusztus 31-ig szóló munkatervben pedig ezt olvashatjuk: „Sokkal fokozottabban igyekszünk adatokat szerezni más pártok reakciós vezetőiről és képviselőjelöltjeiről, hogy azokat megfelelő időben suttogó és nyílt propagandával felhasználjuk.”⁵³

A Viharsarokban a támadások már a Kommunista Párt munkaterve előtt megindultak. Március elején jelent meg a Viharsarokban Keleti Ferenc, az MKP megyei titkára tollából a Nem alkuszunk Futó József! című írás. Hogy mi volt a Tildy Zoltán hívei közé tartozó, nem szélsőséges Futó József bűne? Az összeesküvők és Kovács Béla védelme, a Szovjetunió gyalázása. „Hónapok óta figyeljük és figyelni az egész szeghalmi járás ennek a horthysta szájhősnek gyalázatos szereplését. Hónapok óta látjuk, hogyan jár tanyáról-tanyára, hogy bedobja az emberek lelkébe az egyenetlenség tűzcsóvját, ostoba hazugságaival traktálva a hallgatóságát, saját pártjának parasztságát is felháborítva. Hónapok óta vagdalkozott és handabandázott a saját szemétdombján a magyar politikai életnek ez a rikoltozó szélkakasa. Mi nem szólunk, gondolva, talán észre veszi, hogy nem Horthy parlamentjének a képviselője, nincs már ellenforradalmi fasizmus és a képviselő kötelessége nem a butítás, gyűlölet szítása, hazug hírek terjesztése.” Az ellene indított hadjárat végül is elérte célját. Futó József 1946–1947 folyamán háttérbe szorult, majd az 1947-es választásokon nem tudott mandátumot szerezni.⁵⁴

Az MKP helyi vezetőinek szemében B. Szabó István, a párt megyei elnöke volt a legfőbb ellenfél. B. Szabó, aki az Ideiglenes Kormányban honvédelmi államtitkár, a Nagy Ferenc kormányban 1946. február 23-a és december 18-a között államminiszter volt, a magántulajdon szilárd védőjeként, az arányosítás egyik fő követelőjeként lépett fel a vármegyében, aki következetesen ostromozta a Baloldali Blokkot, főként a Kommunista Pártot. 1948. február 28-án, a Kisgazdapártnak azon a politikai bizottsági ülésén, melyen megfosztották Kovács Bélát kisgazdapárti tagságától, tiltakozásul lemondott a testületben elfoglalt helyéről. A Baloldali Blokk pártjai 1947. március 21-én egy jegyzéket nyújtottak át a Kisgazdapárt megyei választmányi ülésén, melyben B. Szabó István lemondását követelték. „A Kisgazda-

⁵³ BML BF MKP BMB Békés Megyei Bizottság munkatervei. MKP Békésmegyei Bizottságának három hónapos munkaterve; Békésvármegye MKP Megyebizottságának munkaterve 1947. augusztus 31-ig.

⁵⁴ VIDA-VÖRÖS 1991. 37.

párt megyei választmányának vezetése nem jó kezekben van” – kezdi hosszas felvezetés után a jegyzék a B. Szabó elleni támadást – „a választmány tudja, hogy B. Szabó azért nem államminiszter, mert mint ilyen nem a demokráciát szolgálta.” Vádolták azzal, hogy azért szorult ki a Kisgazdapárt politikai bizottságából, mert azt a szellemet képviselte, ami lehetővé tette az összeesküvők fellépését a pártban, kisparaszt-, földmunkás-, földreform-, újgazda-ellenességet vetettek a szemére, egy szóval reakcióssággal vádolták. A jegyzék, beavatkozva a párt belügyeibe, kijelenti: „A Független Kisgazdapárt megyei választmányának többsége belátja véleményünk szerint, hogy B. Szabó István nem maradhat tovább a megyei választmányban és annak élén.”⁵⁵

B. Szabó István addig nem válaszolt, míg a jegyzéket röplapon is terjeszteni nem kezdték. „Úgy érzem, nem lesz nehéz dolgom a röplap minden állítását megcáfolni. Nem lesz nehéz azért, mert az abban felhozottak nagyon vérszegény állítások és azokban egyetlen konkrétum sem foglaltatik. A régi jól ismert és már megszokott általánosítás: reakció, népellenes, földbirtokreform ellenes stb. stb. vádak vannak benne lefektetve. Nagyon jól tudjuk, hogy ezeknek a vádaskodásoknak mi a célja. Megrágalmazni és benyálazni minden kisgazdapárti vezető embert, akiknek még hitelük van a nép előtt, hogy így a párt erejét meg tudják törni”⁵⁶ – kezdte a vádak cáfolását B. Szabó István. Ennek érdekében leginkább saját múltját, addigi tevékenységét hozta fel érvként, majd rámutatott, hogy a megyei pártközi tárgyalásokon nem lehetett a béke megbontója, hiszen más elfoglaltsága miatt azokon alig vehetett részt.

Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása után B. Szabó a Kisgazdapárt Dobi István fémjelezte balszárnyával szemben megszervezte a párt úgynevezett alkotmányvédő csoportját. Ellentétei a párton belül egyre inkább kiéleződtek. Szándékait az alkotmányvédő csoport létrehozásával a Békésen és Gyulán 1947 júliusában tartott képviselői beszámolójában így magyarázta: „...a jelenlegi kormányt, vagy a pártvezetőséget nem buktatja, hanem ő és a köréje csoportosult 130 kisgazdapárti képviselőnek munkássága arra irányul, hogy Pártunk alkotmányát a beszivárgók ellen védelmezze, valamint az, hogy a békési program maradéktalanul megvalósíttassék és ehhez neki, mint a párt egyik legrégebbi vezetőségi tagjának nemcsak joga, hanem éppen a választók jelenleg is belé helyezett bizalma folytán kötelessége is”⁵⁷ A párt nagyválasztmányának Békés megyei csoportja, igaz kissé sokára, 1947. július 13-ai keltezésű sajtóközleményében megvédte a párt megyei elnökét, visszautasítva a támadásokat. Felszólították a sajtót: „Hagyjanak fel további reménytelen kísérleteikkel. B. Szabó István személye pártunk belügye és bízzanak meg koalíciós

⁵⁵ Viharsarok, 1947. március 25.

⁵⁶ Alföldi Népszó, 1947. március 30. B. Szabó István: Válasz.

⁵⁷ Alföldi Népszó, 1947. július 10. B. Szabó István volt miniszter, nemzetgyűlési képviselő beszámolója.

partnereink bennünk annyira, hogy belügyeinket saját magunk intézzük és alakíthassuk ki.”⁵⁸

B. Szabó István sorsa végül a képviselő jelöléséről döntő augusztus 4-i megyei nagyválasztmányi ülésen dőlt el. Az ülésre elutazott Dobi István is. „Az ellentétek nem voltak kicsinyek” – olvashatjuk az Alföldi Népújság tudósításában – „kétségtelen, hogy B. Szabó jó magyarságát senki sem tagadhatta, és a hosszú harcok alatt egyéforrt pártjával. Az első perctől kezdve azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ennél a megszívlelendő és tanulságos jelenségnél is sokkal döntőbb fontosságú és nagyobb horderejű az a tény, hogy a kisgazdapárt megbonthatatlan egysége jelentősebb minden egyéb eseménynél.” Dobi István az ülés résztvevőit, a párt egységére hivatkozó, érzelmeiket sem mellőző beszédében meggyőzte arról, hogy ne jelöljék képviselőnek B. Szabó Istvánt. „Amikor ismét be kell bizonyítanunk, hogy az ország többségének bizalmát képviseljük és képviseltük. Nem akadhatnak közöttünk olyanok, akik ezt az egységet megbontják”⁵⁹ – mondotta többek közt. Ezután a nagyválasztmány a párt egysége mellett döntött egyhangúlag, s nem jelölték korábbi megyei elnököket. 1947. augusztus 12-én B. Szabó István kilépett a Kisgazdapártból, és csatlakozott a Magyar Függetlenségi Párthoz.

A Független Kisgazdapárt az 1947-es választások után már nem tudott újból megerősödni. A párt önálló arculata 1948-ig ugyan megmarad, képviselők is tartanak még beszámolókat a körzetükben, a sajtóban is előkerülnek még a régi témák, például a malmok ügye, de már az újságok nem sugározzák a régi harci kedvet.⁶⁰ A párt Békés megyében formailag még legalább három évig működött tevékenységének beszüntetéséig, de már nem jelentett meghatározó tényezőt.

FORRÁS

Az Alföld, az Alföldi Népújság, a Gyulai Kis Újság, a Körösmenti Parasztélet, az Orosháza és Vidéke, az Orosházi Hírek, a Viharsarok vonatkozó számai
BML BF MKP BMB
Békés Megyei Levéltár Békési Fióklevéltár Magyar Kommunista Párt Békés Megyei Bizottsága (Békés)
BML Főisp. Ir.
Békés Megyei Levéltár Főispáni Iratok (Gyula)

⁵⁸ Alföldi Népújság, 1947. július 20. „B. Szabó István személye pártunk belügye.” „Hiába mesterkednek egyesek, hogy vezetők és a nép közé éket verjenek.” B. Szabó István mellett foglalt állást a Kisgazdapárt nagyválasztmányi tagjainak Békés megyei csoportja.

⁵⁹ Alföldi Népújság, 1947. augusztus 17. A Kisgazdapárt töretlenebb és egységesebb, mint volt. Megoldódott B. Szabó István kilépésének problémája. A Kisgazdapárt megyei nagyválasztmányának határozata.

⁶⁰ Alföldi Népújság, 1947. november 5. A Kisgazdapárt megyei választmányának ülése. Gyöngyösi János beszámolója a parasztság időszerű kérdéseiről. Alföldi Népújság, 1947. november 8. Mi van a Viharsarok malmokat támadó cikkei hátterében?

IRODALOM

BMK 1974

Békés Megyei Könyvtár munkaközössége (vezető Kovács Mária): Békés megye sajtóbibliográfiája. 1855–1973. Békéscsaba, 1974.

CSOBAI 1998

Csobai László: A sajtó. 2. rész. In: Käfer István – *Köteles Lajos* (szerk.): A művelődés évszázadai Békéscsabán. Békéscsaba, 1998. 635–650.

G. VASS 1975

Vass István, G.: A Szociáldemokrata Párt, a Parasztpárt, a Kisgazdapárt és a Polgári Demokrata Párt tevékenysége 1944–1945-ben és az 1945-ös választások Békés megyében. In: Dér László – Szabó Ferenc (szerk.): Békés megye 1944–1945-ben. Békéscsaba, 1975.

IGNÁ CZ 2004

Ignác Károly: Az 1947. évi országgyűlési választások Békéscsabán és Gyulán. Kút, 3–4. (2004) 113–128.

IZSÁK 1994

Izsák Lajos: Polgári pártok és programjaik Magyarországon, 1944–1956. Pécs, 1994.

HUBAI 2001

Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920–2000. Budapest, 2001.

PALASIK 2000

Palasik Mária: A jogállam megteremtésének kísérlete és kudarca Magyarországon, 1944–1949. Budapest, 2000.

ROMSICS 1999

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 1999.

VIDA 1976

Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája. 1944–1947. Budapest, 1976.

VIDA–VÖRÖS 1991

Vida István – Vörös Vince: A Független Kisgazdapárt képviselői: 1944–1949. Budapest, 1991.

**Some Issues of the Period from 1945 to 1948 in the Békés County Press
of the Independent Smallholders' Party**

- János Kocsor -

Resume

The territory of Békés county was occupied by the Soviet troops from 6 to 9 October, 1944. The new invaders made it possible for the political parties, including the Smallholders' Party, dissolved after the German invasion, to reorganize themselves. The Party's local branches were built across the county by February 1945. From Békés county, 10 smallholders were delegated as members to the Debrecen Provisory National Assembly. From among them, István Szabó was later appointed Under-secretary of State for Defence and János Gyöngyösi was appointed Foreign Secretary. Following the elections of 1945, Zoltán Tildy, who was a pastor in Szeghalom, was first appointed Prime Minister then the President of the Republic.

Already at the Provisory National Assembly, the Smallholders' Party was unsatisfied with the division of the mandates, namely because the composition of the representatives delegated by the hasty mass-meetings did not mirror actual political proportions and the representation of the Communist Party was larger than its actual social support. Following the elections of the year 1945, the winning Smallholders' Party tried to proportionate, without success, state and administrative and military positions to actual conditions. The Smallholders' Party was primarily affected by the so-called „B lists” and the fight launched against reaction and the relevant protest meetings were also primarily directed against the Smallholders' Party. The Party was summoned to clear its lines and especially István Szabó, Békés county president of the Party was attacked until his withdrawal. Subsequently, the new leadership was unable to resist pressure, which finally resulted in a gradual dissolution of the Party.

The study overviews the articles of the Békés county press on the Smallholders' Party in the period from October 1944 to 1948 and examines how the Party's points were reflected in the newspapers concerning the determinant political themes of the era (understanding democracy; predominance of the principle of private ownership and subsequent land distribution; the issues of co-operatives and nationalization; fight reaction and relation to the relevant „popular verdicts” and demonstrations). Sources of the investigation were the Alföldi Népiújság (The Great Plain Popular News [Békéscsaba]), the Gyula Kisújság (The Gyula Small News), the Orosháza és Vidéke (The Orosháza and Surroundings) and the Körösmenti Parasztélet (The Peasant's Life along the Körös river).

Kocsor János
Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága
H-5600 Békéscsaba, Gyulai út 1.
E-mail: kocsor@bmmi.hu